

**ЛАБОРАТОРІЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ**

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬСТВА
ТА
ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ**

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО–ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ–КОНФЕРЕНЦІЇ
грудень 2015 р.

Івано–Франківськ
2015

УДК 340:32 (063)
ББК 67.02 + 66.011.1
Н 34

Н 34. Правове регулювання суспільства та проблем юридичної техніки: матеріали науково-практичної інтернет-конференції (Івано–Франківськ, грудень 2015 р.). – Івано–Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2015. – 58 с.

Редакційна колегія:

І.Д. Шутак – професор кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького, доктор юридичних наук, заслужений діяч науки і техніки України.

Л.М. Легін – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 3 (м. Івано-Франківськ) НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

І.І. Онищук – доцент кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького, кандидат юридичних наук, доцент.

До матеріалів інтернет-конференції увійшли тези науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів, які досліджують питання правового регулювання суспільства та проблеми юридичної техніки.

Матеріали конференції будуть корисними для науковців, аспірантів (ад'юнктів), здобувачів, студентів, курсантів, практичних працівників у галузі юриспруденції.

Матеріали конференції друкуються в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність інформації і точність викладеного матеріалу, що міститься у тезах покладається на авторів.

© Лабораторія академічних досліджень
правового регулювання
та юридичної техніки

ЗМІСТ

Передмова	5
<i>Шутак І. Д.</i> РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ У ПРОЦЕСІ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА	6
<i>Кельман М.С.</i> МЕТОДОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ	11
<i>Кіндюк Б.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ МОНІТОРИНГУ ЛІСОВИХ КОДЕКСІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, УКРАЇНИ, РЕСПУБЛІК МОЛДОВА ТА БІЛОРУСЬ	14
<i>Подорожна Т.С.</i> ЯКІСТЬ ЗАКОНУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ	20
<i>Легін Л.М.</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО НОВІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ	25
<i>Онищук І. І.</i> СИСТЕМА МЕТОДІВ ПРАВОВОГО МОНІТОРИНГУ	28
<i>Ганчук О.М.</i> ТЕХНІКА ЮРИДИЧНОГО ПИСЬМА: ЛОГІКО-ДОГМАТИЧНИЙ ПОРЯДОК	33
<i>Чорномаз О.Б.</i> ПРАВОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА	37
<i>Авакян Т.А.</i> ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ПРИНЦИП НОРМОТВОРЕННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ	40
<i>Гураленко Н.А.</i> ЯКІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕХНІКИ СУДОВОГО ПИСЬМА	44
<i>Дроздова І.В.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС ПЕРЕВІРКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ	48
<i>Косцова І.П.</i> ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ СИСТЕМОГО ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА В СУДОВОМУ ПРАВОНАСТОСУВАННІ	52

ПЕРЕДМОВА

Широке використання терміну «юридична техніка» теоретиками права та юристами-практиками, поява великої кількості наукових досліджень з цієї проблематики дозволяє з упевненістю говорити про поступове набуття теорією юридичної техніки повноцінного наукового статусу. Все це дає підстави розглядати питання про предмет юридичної техніки як самостійної наукової дисципліни.

Техніко-юридичне знання не втрачає наукового характеру, адже формується вченими-теоретиками й практиками на основі вивчення правової дійсності, узагальнення досвіду юристів. У юридичній техніці повною мірою відображено взаємодію теорії та практики, фундаментального і прикладного знання. Вивчення юридичної техніки як самостійної навчальної дисципліни допоможе подолати спрямування юридичної освіти лише у напрямку теоретичних положень юридичних наук і законодавства, що перешкоджає набуттю студентами практичних навичок виконання майбутньої роботи.

Наукове осмислення виконання юридичної діяльності відбулося в міру накопичення практичних навичок. Такий вид діяльності як наука зародився при переході до Нового часу: в XVI-XVII ст. Насамперед необхідно було вирішити, що слід упорядкувати і в якому напрямку це краще зробити. Постало питання про зміст правового врегулювання. Насамкінець виникла проблема того, які є форми права, технології створення і застосування законів. Осмислення цього виду юридичної діяльності з'явилося лише в XIX ст. Професіоналів зі складення законів і зараз знайти не просто.

Юридична техніка охоплює галузь знань про правила ведення юридичної роботи та створення в її процесі різних юридичних документів, письмового окреслення змісту нормативно-правових актів, оформлення юридичних документів, вираження правового аналізу юридичних прав і обов'язків тощо. Раніше юридична техніка була частиною теорії держави й права. У сучасних

умовах юридичну техніку виокремлюють у самостійну галузь юридичної науки, орієнтовану на вирішення практичних завдань.

Отже, юридична техніка – теоретико-прикладна юридична наука, предметом вивчення якої є закономірності раціональної юридичної діяльності зі створення, тлумачення та реалізації права. У системі юриспруденції юридична техніка вирішує завдання систематизації знань про методи та прийоми здійснення юридичної діяльності, що формуються загальною теорією права, галузевими та прикладними юридичними науками.

За багато століть юридична техніка набула характеру складної інституційної освіти зі своєю філософією і автономними доктринами. Тим часом концепція юридичної техніки, що розробляється у межах загальної теорії права, не повинна виключати можливості більш широкого залучення практичного арсеналу галузевих наук. Таким чином відбувається взаємозбагачення юридичних напрямів, а теоретична думка доповнюється новою синтезованою якістю.

Питання юридичної техніки є одним з найважливіших для юридичної науки, оскільки, юридична техніка сприяє не тільки автономізації конкретних правових галузей, а й їх інтеграції, що визначається потребами розвитку базових концепцій теоретичного правознавства.

*Доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права
ім. Короля Данила Галицького,
заслужений діяч науки і техніки України
Голова організації
Лабораторія академічних досліджень
правового регулювання та юридичної техніки
І. Д. Шутак*

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ У ПРОЦЕСІ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Шутак І. Д.

доктор юридичних наук,
професор кафедри
теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права
ім. Короля Данила Галицького,
заслужений діяч науки і техніки України

Демонструючи зв'язок і єдність всіх елементів певного явища, конструкція дозволяє зрозуміти його природу, різновиди і, тим самим, пізнати правову реальність. Дослідження юридичних конструкцій допоможе отримати більш узагальнені та поглиблені знання про конкретні правовідносини.

Юридична конструкція як інтелектуальна операція присутня і як така розуміється однаково і в науково-позитивістському, і в догматичному трактуванні. Історія осмислення юридичної конструкції є історією осмислення правознавством самого себе, своїх принципів та основ.

У процесі тлумачення норм права роль юридичної конструкції виражається в тому, що вона визначає напрямок розумового процесу інтерпретатора. Використання юридичної конструкції вимагає, щоб інтерпретатор відповів на питання: які є регламентовані елементи юридичної конструкції і яку роль виконує кожен з них і всі вони в сукупності в процесі правового регулювання. Таким чином, юридична конструкція сприяє всебічному з'ясуванню дійсного сенсу норм права [1, с. 50].

Юридичні конструкції протистоять поняттям, створеним в рамках неюридичних дисциплін, але залученим у процесі юридичного регулювання соціальних відносин (наприклад, природно – наукові поняття, що використовуються в криміналістиці). Та обставина, що зміст цих понять часто набуває відомого юридичного відтінку, не перетворює їх в юридичні конструкції. Юридичні конструкції спочатку й повністю формуються в рамках

правознавства, це саме юридичні конструкції. З цієї ж точки зору юридичні конструкції як феномени, що мають штучну природу, відрізняються від таких правових утворень, які складаються в юридичній практиці без спеціальної участі юридичного мислення, наприклад, від правових звичаїв [5, с. 269].

Р. Ієрінг, розглядаючи юридичну конструкцію, фактично надав їй статус способу вираження ідеї самостійності юридичного мислення як історично прогресивного способу правотворчості. Це поняття було введено для заміни історично першої одиниці права – юридичної норми, яка має природне ситуативне походження. Натомість було запропоновано штучне утворення, продукт юридичної техніки (юридичної догматики), артефакт юридичного мислення – юридична конструкція [3, с 124].

Юридична конструкція – розумова форма, що дозволяє організувати правові засоби так, щоб вони, доповнюючи один одного системним чином, утворювали цілісний регулятивний механізм, що забезпечує досягнення заданого правового результату. Характеризуючи юридичну конструкцію як розумову форму, як спосіб мислення, ми хочемо підкреслити, що специфіка та сутність цього способу мислення така, що він завжди може отримати пряме регулятивне значення внаслідок вираження в системі правових норм і в юридичній практиці. Більше того, ця розумова форма і є юридична конструкція лише остільки, оскільки вона володіє безпосереднім регулятивним потенціалом.

Базовими конструкціями правової інформації є постановка цілей, до яких актуально прямує законодавець та потенційно керовані суб'єкти, які отримують засоби досягнення цих цілей. Надзвичайно важливим, з точки зору максимальної оптимізації процесу правового регулювання, є техніко-юридичні аспекти, які зображають параметри формалізації телеологічної (цільової) та інструментальної інформації в мові нормативно-правового акта. Специфіка зображення цілей правового регулювання в законодавстві виражається в особливих логіко-нормативних конструкціях побудови відповідних правових положень.

Основний прийом юридичної конструкції полягає в тому, що юридичні відносини, які існують між людьми, об'єктивуються, розглядаються як

самостійні істоти, що виникають, змінюються протягом свого існування і, нарешті, припиняються. Специфічні наукові конструкції доповнюють методологічні знання більш загального порядку (зокрема, закони єднання можливих елементів норм права, взаємозв'язків між нормою права і нормативно-правовими приписами, категорії «суб'єкт права», «склад правопорушення» та ін.).

Узагальнені в подібних конструкціях знання здатні бути методологічним інструментом при осмисленні юридичною наукою і практикою відповідних явищ державно-правової дійсності. Юридична конструкція виступає зовнішнім технічним прийомом конструювання: формулювання і структурування тексту нормативно-правового акта. У такому сегменті юридичної техніки, як юридичне письмо, юридична конструкція виявляє свою сутність максимально повно необхідним, закономірним чином.

Точне і неухильне додержання всіх вимог техніки юридичного письма може характеризувати проект нормативно-правового акта як досконалий з технічної точки зору і свідчити про належну юридичну культуру з його підготовки і оформлення. Використання однакових юридичних конструкцій і формулювань, реквізитів нормативно-правового акта, стереотипної структури, єдиної термінології, складає суть уніфікації форми й структури нормативно-правового акта. Різноманітність реквізитів і рубрик нормативно-правового акта, відсутність їх стереотипної структури, єдиного стилю викладення, неоднакова в різних актах нумерація статей, пунктів і їх підрозділів, формул скасування, змін актів і їх частин перешкоджають адекватному розумінню й ефективному застосуванню правових норм [3, с. 96].

Предметом юридичного конструювання є побудова технологій, які оперують об'єктами юридичної дійсності для досягнення наперед визначених цілей, для задоволення визначених інтересів у визначених вихідних умовах.

Визначення юридичної технології ґрунтується на використанні юридичної техніки, тому юридична технологія – це ресурсно-забезпечена складна юридична діяльність, що включає в себе систему логічно взаємозалежних операцій,

обумовлена рівнем розвитку правової системи суспільства. Ґрунтується на знаннях про оптимальну взаємодію юридичних та юридично-технічних засобів, що вживається для досягнення певних правових цілей і тягне за собою певні юридичні результати. Операційне розмежування понять юридичної техніки і юридичної технології ґрунтується на розумінні юридичної діяльності, розглянутої під кутом зору інструментальної характеристики, як єдності статичної (технічної) та динамічної (технологічної) сторін [5, с. 272].

Юридичні конструкції можуть слугувати засобами правотворчої діяльності і закріплюватися у законодавстві. Матеріальними носіями юридичних конструкцій є норми права. При цьому якщо юридичні конструкції є абстрактними образами права, то норми права, в яких вони закріплюються і деталізуються, мають більш конкретний характер.

Юридична конструкція виступає в якості засобу техніки юридичного письма для побудови нормативного матеріалу. Юридична конструкція надає нормам права логічну стрункість, обумовлює послідовність їх письмового викладу, зумовлює зв'язок між нормами права, сприяє повному, чіткому врегулюванню суспільних відносин. Використання юридичної конструкції націлює законодавця на те, щоб із достатньою повнотою регламентувати всі її елементи. Юридична конструкція являє собою «схему», «скелет», на який нанизується нормативний матеріал.

Юридичні конструкції являють собою таке структурне розташування правового матеріалу, яке характеризується внутрішньою єдністю прав, обов'язків і формами відповідальності відповідних осіб. Крім того, юридичні конструкції розглядаються: як юридична модель, як метод пізнання права, як метод тлумачення права, як елемент юридичної «архітектури» [4, с. 11].

Практикуючий юрист абсолютно чітко, швидше на інтуїтивному рівні, ніж на рівні раціонального осмислення, використовує юридичну конструкцію. Юрист називає конструкцією тим, що йому необхідне для досягнення прагматичних цілей і вирішення конкретних задач юридичної діяльності.

Наприклад, юрист може вести мову про конструкцію юридичної особи, про конструкцію договору та ін.

Доцільно погодитись з І. Онищуком у тому, що високим рівнем техніки юридичного письма досягається правильне, ефективне конструювання та використання юридичних конструкцій. Структурованість і логічність, ясність, простота і безпосередність юридичного матеріалу лежать в основі створення юридичних документів. У ході правотворчої діяльності юридична конструкція використовується як раціональна (логічна) основа, що виражається в окремих інститутах (власність, договір, угода, злочин і т. п.) [3, с. 124].

Зручність юридичних конструкцій з точки зору процесу пізнання полягає в тому, що правова конструкція або модель – це спрощене зображення правової дійсності. Головною властивістю юридичних конструкцій, в якій найбільш повно виражається їх сутність, є пряме юридико-практичне значення, що полягає в тому, що юридичні конструкції завжди можуть бути виражені в системі правових норм.

Існує необхідність розширити методи пізнання основних категорій юриспруденції та юридичних конструкцій. Зміст юридичних конструкцій не відображає об'єктивну реальність, а народжується із співвідношення з іншими текстовими структурами внаслідок тлумачення.

Література

1. Мамедов Р. В. Конструирование как методологический поход в правоведении / Р. В. Мамедов // Образование и право, 2013. – № 5 (45) – №6 (46). – С. 44–54.
2. Онищук І. І. Вплив техніки юридичного письма на якість юридичних конструкцій та конструювання / І. І. Онищук // Митна справа. – 2011. – №5(77). Ч. 2. – С. 95–100.
3. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: монографія / І. І. Онищук. – Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. – 228 с.

4. Шутак І. Д., Бойко Г. І. Поняття юридичної конструкції як засобу структурування правової інформації [Текст] / І. Д. Шутак, Г. І. Бойко, // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки», 2014. – Вип. 3. – Т. 1. – С. 9–13.

5. Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка : навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І. Д. Шутак, І. І.Онищук. – Івано-Франківськ, 2013. – 496 с.

МЕТОДОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Кельман М.С.

доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та філософії права
ІНПП НУ «Львівська політехніка»

Технологія створення нормативно-правових актів охоплює низку стадій, серед яких чільне місце належить створенню концепції нормативно-правового акта. Цілком закономірно, що робота над проектами законів України розпочинається із розробки концепцій проектів. Попри це, і на науковому, і на практичному рівнях немає єдиної позиції щодо розуміння концепції як правового явища, і стосовно її різновидів та елементів. Вочевидь, це одна із причин випадків помилок у створенні концепцій законопроектів. На нашу думку можна навести такі ознаки помилковості концепції законопроекту: надмірно громіздка назва документа; неправильне визначення предмета законодавчої регламентації; висування на перший план, замість юридичних, політичних і економічних цілей; наявність у змісті концепції політичних чи етичних декларацій, лозунгів, штампів; насиченість змісту математичними викладками, діаграмами, формулами; негативні оцінки концепції з боку незалежних експертів; неправильне визначення сфери поширення регламентації; дефектність делегування повноважень на концептуальну підготовку законопроекту тощо.

Для подолання існуючої нині певної доктринальної та й нормативної невизначеності та неузгодженості стосовно концепції нормативно-правового акта, недопущення помилок під час їх створення, на наше переконання, необхідно: надати визначення терміна «концепція нормативно-правового акта» та виокремити його серед інших суміжних термінів; визначити коло основних «компонентів» концепції нормативно-правового акта; спробувати запропонувати нові можливі шляхи вдосконалення створення концепції нормативно-правового акта як стадії нормотворчого процесу.

Виконання поставлених завдань слід розпочати із з'ясування змісту терміна «концепція» як правового. Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує концепцію, як систему доказів певного положення, систему поглядів на те чи інше явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, ідейний задум твору. Більш близьким до концепції нормативно-правового акта є розуміння правової концепції у Юридичній енциклопедії: провідна ідея, точка зору на те або інше правове явище. Важливий засіб розвитку як юридичної науки, так і науково обґрунтованого державно-правового будівництва. Комплекс правових явищ є основою правової системи, що говорить про багатоаспектність терміна «концепція» у праві й множинність варіантів оперування ним.

Науковці визначають концепцію нормативного акта – документ, у якому відображений науково-практичний підхід до вирішення соціальних проблем, заснований на реальній інформації про ту чи іншу сферу життя суспільства, що є предметом правового регулювання. Таке визначення, на нашу думку, видається занадто загальним, неконкретизованим і неприв'язаним, власне, до нормативного акта. Воно не виокремлює розуміння концепції нормативно-правового акта серед інших правових концепцій. Деякі дослідники розглядають концепцію у праві дещо по-різному (на відміну від указаної позиції). Наприклад, вживають термін «концепція» для позначення основних елементів і механізмів моніторингу нормативно-правового акта, що охоплює спостереження і аналіз за правовими нормами та явищами, які передували підготовці висновків на проекти нормативно-правового акта. С. Терлецька розглядає підготовку концепції

законопроекту як стадію законопроектування, що передує розробці законопроекту. Тобто терміном «концепція» позначаються визначальні параметри одного із етапів правотворчої діяльності. В. С. Горбань, описуючи основи формування концепції ефективності законодавства, оперує терміном «концепція» для назви основних теорій (найважливіших підходів) щодо вдосконалення механізму підвищення ефективності законодавства. А. С. Куніцин розглядає «концепцію правозаконності» як визначальну для сучасного права правову доктрину. Отже, ми бачимо мінімум три підходи до розуміння правової концепції: концепція правового документа, концепція певного виду юридичної діяльності; концепція як доктринальне правове вчення.

Існуючий науковий плюралізм позначається і на практиці. Знову ж таки, з одного боку, концепція сприймається як своєрідний розширений перспективний план дій (див., наприклад, схвалено наказом Міністерства освіти і науки України № 99 від 10.02.2010 р. Концепцію організації підготовки магістрів в Україні чи розроблену у 2010 р. Американською асоціацією юристів (Ініціатива з верховенства права) Концепцію розвитку вищої юридичної освіти в Україні). Або ж комплекс основних напрямів розвитку законодавства. З іншого боку – як первинний проспект майбутнього нормативно-правового акта (див., наприклад, розроблену Держкомпідприємництвом концепцію закону про спрощену систему оподаткування).

Із різними правовими явищами пов'язується концепція і в окремих нормативно-правових актах України. Так, у §68 затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 950 від 18.07.2007 р. Регламенту Кабінету Міністрів України йдеться про концепцію реалізації державної політики, у § 69 – концепцію закону, у § 70 – концепцію державної цільової програми.

Варіанти застосування терміна «концепція» мають, напевно, право на існування. Однак, з огляду на першооснову змісту поняття «правова концепція» – провідна ідея правового явища, найточніше мовити про концепцію нормативно-правового акта як основного джерела права у континентальній правовій системі.

У чинних нормативно-правових актах України визначення концепції нормативно-правового акта не дається. Пропонується дефініція концепції законопроекту(яку можна поширити і на концепцію проекту нормативно-правового акта) – це документ, який містить опис проблеми, що підлягає новому правовому регулюванню, аналіз чинного правового регулювання у цій сфері , що пропонується суб'єктом законодавчого процесу.

Цікавою у аспекті юридичної формалізованості концепції нормативного акта є практика інших держав (Німеччина, Польща, Чехія, Франція).

Література

1. Власенко Н.А. Законодательная технология. – Иркутск.- 2001.
2. Андрієвський А. Право як соціальне явище / А. Андрієвський // Науковий ювілейний збірник, присвячений президентові Т. Г. Масарикові : у 2-х т. – Прага, 1930. – Т. 2. – С. 220–229.
3. Каган М. С. Человеческая деятельность / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 189 с.
4. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ / И. Лакатос. – М. : Медиум, 1995. – 338 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ МОНІТОРИНГУ ЛІСОВИХ КОДЕКСІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, УКРАЇНИ, РЕСПУБЛІК МОЛДОВА ТА БІЛОРУСЬ

Кіндюк Б.В.

доктор юридичних наук, професор
Тернопільський державний економічний університет

Актуальність теми дослідження пов'язана з трьома причинами. По-перше, вирішення цього завдання повинно дозволити систематизувати існуючий масив численних нормативно-правових актів, прийнятих в Україні. По-друге, існуючі методики моніторингу потребують свого перегляду і використання нових

підходів, які базуються на використанні математичних методів. Третя причина пов'язана з необхідністю проведення комплексу заходів, спрямованих на удосконалення діючого лісового законодавства з метою запобігання правопорушень в лісовій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що на сьогодні питання теорії та практики моніторингу нормативно-правових актів розглядалися лише фрагментарно представниками української та зарубіжної науки. Ця проблема розглядалась в працях Т. О. Анцупової, Ю. Г. Арзамасова, В. М. Баранова, С. А. Варковой, Ю. В. Градової, І. В. Жужгова, В. М. Косовича, В. Л. Негрובה, І. І. Онищука, Ю. О. Тіхомірова, І. Д. Шутака. Таким чином, існує нагальна потреба проведення подальших розробок у цій сфері, які базуються на використанні нових методів та підходів.

Метою роботи є розробка нової методики моніторингу нормативно-правових актів та її практичне використання для дослідження лісових кодексів Російської Федерації, України, Республік Молдова та Білорусь.

Виклад матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що проведення моніторингу є дієвим інструментом оцінки стану нормативно-правових актів. В юридичній науці під терміном «моніторинг» розуміється цілеспрямована діяльність органів влади, наукової спільноти, інститутів громадянського суспільства та громадських організацій з оцінки, аналізу, узагальнення і прогнозу стану законодавства та практики його застосування. При цьому необхідно враховувати, що використовувані сьогодні в юриспруденції методики моніторингу носять описовий характер, який ускладнює виконання об'єктивної оцінки стану нормативно-правових актів. Для виходу з даної ситуації пропонується авторська методика проведення моніторингу, яка базується на системі кількісних показників нормативно-правових актів. В її основі лежить ідея використання методів математичної статистики стосовно рядів, які складаються з сум знаків в статті кожного з досліджуваних нормативно-правових актів. Таким чином, конкретний акт перетворюється на цифровий ряд, який має суму знаків, середнє, максимальне та мінімальне значення. В якості інформаційної бази були

використані Лісовий кодекс Російської Федерації 2006 р. зі змінами та доповненнями на 2012 р. [1], Лісовий кодекс України 2006 р. [2], Лісовий кодекс Республіки Білорусь 2000 р. [3] та Лісовий кодекс Республіки Молдова 1996 р. [4].

На першому етапі проводилось дослідження ієрархічної структури чотирьох лісових кодексів, яке показало наступне. Так, український та білоруський акти мають трирівневу структуру у вигляді: розділ – глава – стаття. На відміну від них, російський та молдавський лісові кодекси представляють собою дворівневу конструкцію: глава – стаття. Така побудова російського та молдавського лісових кодексів, з нашої точки зору, пов'язана з історичним розвитком даної галузі права та використання розробниками дворівневої конструкції «Основ лісового законодавства союзу РСР та союзних республік», прийнятих 17.06.1977 р. Верховною Радою СРСР.

Другий етап роботи включає в себе проведення розрахунків загальної кількості знаків, що входять у склад кожного з лісових кодексів. Так, найбільш об'ємним є російський кодекс - 136555 знаків, найменш – молдавський - 69673 знаків, відповідно 108993 знаків у білоруському та 95998 знаків в українському. Такий значний об'єм матеріалу, зосереджений в російському кодексі, свідчить про більш детальну регламентацію лісових відносин у порівнянні з аналогічними актами, прийнятими в інших республіках. При цьому кількість статей, з яких складаються російський, український, білоруський мало відрізняються один від одного, відповідно 109, 111, 109, тобто кожна зі статей російського кодексу несе значно більше нормативного матеріалу у порівнянні з кодексами інших республік. Значно менша кількість статей зосереджена в Лісовому кодексі Республіки Молдова, однак цей акт має значно більшу у порівнянні і іншими кількість розділів, число яких дорівнює 18-ти.

Третій пункт методики припускає виділення основних напрямків правового регулювання. Враховуючи специфіку лісових кодексів та наявність значного числа питань, що регулюються цими документами, має сенс провести моніторинг за наступними питаннями: 1) загальні положення; 2) організація лісового господарства; 3) відтворення лісів; 4) ведення лісового господарства та

лісокористування; 5) заходи з охорони, захисту лісів; 6) відповідальність за лісопорушення. Далі проводилось дослідження кожного з лісових кодексів з метою визначення числа статей, які входять в кожний з цих напрямків правового регулювання. На основі цих даних виконувався розрахунок кількості знаків по кожному з цих напрямків, як в їх абсолютному, так і в процентному вираженні від загальної кількості знаків в кожному конкретному нормативно-правовому акті (табл. 1).

Таблиця 1

Кількісні характеристики Лісових кодексів Російської Федерації, України, Республік Білорусь та Молдова

№ з/п	Найменування основних напрямків правового регулювання в лісовій сфері	ЛК Російської Федерації 2006 р. (в редакції 2012 р.)		ЛК України 2006 р.		ЛК Республіки Білорусь 2000 р.		ЛК Республіки Молдова 1996 р.	
		кількість знаків	%	кількість знаків	%	кількість знаків	%	кількість знаків	%
I.	Загальні положення	19880	11,3	3963	4,1	9632	8,8	5473	7,8
II.	Організація лісового господарства (управління, компетенція)	36481	21,7	21792	22,7	18268	16,8	3205	4,6
III.	Відтворення лісів	5681	3,2	2217	2,3	3211	2,9	3919	5,6
IV.	Ведення лісового господарства та лісокористування	26701	15,1	23396	24,4	40115	36,8	15623	22,4
V.	Заходи з охорони, захисту лісів	17774	10	12439	13	15626	14,3	8305	12,1
VI.	Відповідальність за лісопорушення	1604	0,9	4292	4,5	2593	2,4	7043	10,1

Так, згідно з виконаними розрахунками найбільша кількість знаків зафіксована в загальних положеннях ЛК РФ – 19880 або 11,3% її загальної кількості, а найменша - в ЛК України – 3963 або 4,1%. Ця обставина пов'язана з тим, що в українському кодексі відсутній перелік принципів лісового права, які зафіксовані в аналогічному російському документі. Порівняння кількості знаків, що знаходиться в білоруському та молдавському кодексах, значно відрізняються один від одного відповідно 9632 та 5473 знаків, однак у відносному відношенні ці величини близькі між собою - 8,8% та 7,8% (табл. 1).

Дещо інша ситуація склалася з регламентацією напрямку, пов'язаного з організацією лісового господарства, питаннями управління та компетенції, органів державної влади та місцевого самоврядування. Так, хоча кількість знаків у російському кодексі та українському за даними питаннями в абсолютних виразах значно відрізняються один від одного, відповідно 36481 і 21792 знаків, однак у процентному вираженні вони досить близькі: у російському 21,7%, в українському 22,7% (табл. 1). Дещо менший обсяг - 18268 або 16,8% матеріалу, пов'язаного з організацією лісового господарства, приходиться на ЛК Республіки Білорусь, а найменша кількість - 3205 або 4,6% - на ЛК Республіки Молдова. Такі результати виконаних розрахунків показують, що в РФ, Україні та Білорусі держава зберігає за собою значно більший у порівнянні з молдавським об'єм повноважень в даній сфері та приділяє значно більшу увагу питанням державного управління та діяльності органів місцевого самоврядування.

Інтерес представляє та обставина, що в ЛК України 2006 р. характеризується достатньо детальною регламентацією повноважень органів державної влади у вигляді законодавчої, виконавчої гілок, а також органів місцевого самоврядування. Так, в українському кодексі повноваженням органів влади кожному з ієрархічних рівнів присвячена окрема стаття при загальній їх кількості дев'ять (ст.ст. 25-33) [2].

Достатньо актуальним питанням для всіх чотирьох країн є регулювання проблеми, пов'язаної з відновленням та лісорозведенням, оскільки на їх теренах ведуться достатньо інтенсивні рубки даного природного ресурсу. Лісові кодекси всіх чотирьох країн передбачають відновлення лісів на місцях рубок, згарищ, загибелі лісів шляхом створення нових масивів. При цьому даному напрямку в лісових кодексах Росії, України, Білорусії приділено приблизно від 2,3% до 3,2% матеріалу, а виключення складає Молдова, в лісовому кодексі якої відтворенню лісів присвячено 5,6% (табл. 1).

Важливе практичне значення має правова регламентація напрямку, пов'язаного з веденням лісового господарства та лісокористуванням (табл. 1). Так, найбільший обсяг матеріалу, присвячений даному питанню, зафіксований в ЛК

Республіки Білорусь – 36,8%, а найменший – в російському кодексі – 15,1%. Достатньо близький обсяг матеріалу, пов'язаний з даним напрямком, зафіксований в ЛК України – 24,4% та ЛК Республіки Молдова – 22,4%. В цілому, необхідно відзначити достатньо детальну регламентацію питань лісокористування, зафіксовану в ЛК Республіки Білорусь, якій присвячено главу 5 та розділ 3 (38 статей).

Одним з найважливіших напрямків, пов'язаних з лісовою сферою, є проведення заходів з охорони та захисту лісів від незаконних рубок, пожеж, шкідників та хвороб. Найбільший обсяг матеріалу, присвячений цьому питанню, зафіксовано в ЛК Республіки Білорусь – 14,3%, а найменший – в ЛК РФ – 10%. Достатньо близькі за обсягом заходи з охорони та захисту лісів зафіксовані в ЛК України та Молдови – відповідно 13% та 12,1% (табл. 1).

Особливе місце в сфері охорони лісів грають положення стосовно відповідальності за лісопорушення, зміст яких пов'язаний не тільки з лісовим законодавством, а також з адміністративним та кримінальним. Так, найбільший обсяг матеріалу, пов'язаний з цим напрямком, зафіксований в ЛК Республіки Молдова у відносному відношенні – 10,1%, а найменший – в російському кодексі – 0,9%. При цьому в ЛК України питанням відповідальності відводиться 4,5%, а в ЛК Республіки Білорусь 2,4% (табл. 1).

Таким чином, в даній роботі пропонується нова методика проведення моніторингу нормативно-правових актів, яка складається з чотирьох етапів. Це дослідження ієрархічної структури, розрахунки кількостей знаків в кожному з актів, виділення напрямків правового регулювання, визначення числа знаків, що входить до їхнього складу. З метою виконання порівняльного аналізу проведені перерахунки цих числових значень з абсолютних у відносні величини.

Література

1. Лесной кодекс Российской Федерации : Федеральный закон от 04.12.2006 г. № 200-ФЗ // Парламентская газета, N209, 14.12.2006. - Собрание законодательства Российской Федерации, - N 50, - 11.12.2006, ст.5278

Российская газета, N 277, 08.12.2006

2. Лісний кодекс України : Закон України від 08.02.2006 р. № 3404-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 21. – Ст. 170.

3. Лесной кодекс Республики Беларусь от 14 июля 2000 г. № 420-3 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь, 2000, № 70, 2/195

4. Лісовий кодекс Республіки Молдова / Nr.887 от 21.06.96 Мониторул Официал ал Р.Молдова N 4-5 от 16.01.1997.

ЯКІСТЬ ЗАКОНУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Подорожна Т.С.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри філософії та теорії права
юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Правопорядок як результат та юридичний підсумок діяльності держави та суб'єктів права визначається законодавчою базою. Тому, щоб бути дієвим регулятором суспільного життя, законодавство має бути якісним [1, с. 108].

Н. Оніщенко вважає, що якість закону – це сукупність характеристик і здатність закону реально задовольнити суспільні потреби та приватні інтереси [2]. Відтак необхідною умовою існування правопорядку у суспільстві, наголошує А. Хворостянкіна, є належна реалізація прав та виконання обов'язків усіма суб'єктами правовідносин, що потребує, в свою чергу, чіткості, передбачуваності та стабільності правового регулювання. Саме тому одним із основних принципів правової системи вважається принцип правової визначеності [3, с. 87]. Основне завдання будь-якого нормотворчого органу полягає в обов'язку видавати якісні, своєчасні, а головне – ефективні закони. Натомість як зазначає М. Кравченко, низька якість юридичних законів є однією з причин їхньої неефективності [4, с. 4].

Якість законів – багатогранна проблема і її розв'язання лежить у трьох взаємно пересічних площинах. Перша – відповідність закону політичному, економічному та моральному стану суспільства, соціальному розвитку та

правосвідомості громадян. Друга – ступінь досконалості юридичної техніки в підготовці законопроектів. Третя – практика прийняття законодавчих актів.

Проблема якості законів має не тільки науковий, але й великий практичний інтерес. Величезний внесок у теорію питання зробили зокрема, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, І. Шутак, І. Онищук, В. Косович, Л. Легін, В. Риндюк, П. Рабінович, Л. Луць, Ж. Дзейко, Н. Хворостянкіна, Н. Артикуца, І. Биля-Сабадаш, Н. Задирака та ін.

Навряд чи треба спеціально доводити, що якість законів безпосередньо стосується їхнього престижу в суспільстві. Адже закон треба не тільки написати, ухвалити та офіційно опублікувати, а зробити це на такому рівні, аби його зрозуміли, усвідомили ті, кому його належить виконувати. До того ж зрозуміли саме так, як цього хотів законодавець. Правозастосувачам має бути зрозуміло, як співвідноситься новий закон з виданими раніше нормативними актами, як він вбудовується в загальну систему законодавства і які конкретні дії на виконання нового закону вимагаються від них самих. Для цього важливо принаймні дотримуватися принципів правотворчого процесу, які зводяться до: пріоритетності прав людини; наукової обґрунтованості; передбачуваності; планованості; легітимності та демократичного характеру. На жаль, якість нашого законодавства ще дуже далека від бажаного, що зовсім не сприяє вирішенню одного з основних на сьогодні завдань – забезпечення в країні правового порядку, формування режиму ефективної правозаконності.

У вітчизняній юридичній літературі виділяють наступні критерії якості закону: відображення волі держави, стабільність, своєчасне оновлення, повнота, конкретність, демократичність [5, с. 109-110]. М. Пресняков наголошує на двох основних критеріях якості. По-перше, закон повинен бути доступний тим особам, чийх прав та обов'язків може стосуватися в результаті його застосування. В даному випадку вимоги доступності не зводяться до офіційного опублікування нормативного акта. Таке опублікування являє собою тільки формальний критерій доступності закону. У змістовному аспекті доступність закону передбачає його точність та зрозумілість для суб'єктів відповідних правовідносин. Другий

критерій якості закону стосується недопустимості надзвичайних повноважень національної влади, свавільного втручання в здійснення прав [6, с. 45]. З приводу його думки зауважимо, що сьогодні справді практично відпала необхідність в такому критерії як правова доступність. Нормативно-правові акти через мережу Інтернет та інші комунікативні засоби стали доступними для всіх. Проте точність та зрозумілість, простота правових норм – стали більш ніж очевидні.

Якість правових норм безпосередньо залежить від їхньої відповідності часу, економічному і політичному стану суспільства, соціальному розвитку та правосвідомості громадян. Використання чітких правових норм робить право передбачуваним, але не вирішує питання прийнятності, якщо норма неналежно сформульована [7, с. 89]. Тому, для якості законів потрібна висока юридична техніка. Лише тоді вона забезпечуватиме законність та правопорядок у державі. Розвинуте науково обґрунтоване законодавство – найважливіша передумова і вихідний елемент забезпечення законності. Суворе дотримання приписів правових норм багато в чому зумовлене нормативною обґрунтованістю правових норм. Зрозумілість та простота викладу нормативного матеріалу є запорукою мінімізації скоєння неправомірних дій, а отже й забезпечення належного правового порядку.

На думку, В. Косовича, визначальною передумовою формування якісної нормативно-правової бази в Україні є дотримання системи техніко-технологічних вимог нормопроекування [8, с. 25]. Незнання технології нормотворчого процесу, в свою чергу, призводить до низької якості прийнятих нормативних актів. І як наслідок – до неефективного правозастосування.

Якість правових актів характеризують переконливість і доступність правових актів, точність та визначеність формулювань, висока юридична техніка. Неналежна якість законів полягає здебільшого у: неадекватному відображенні в законі процесів, що відбуваються в суспільстві; недостатньо точному проектуванні цих процесів на майбутнє, неточному прогнозуванні можливих шляхів розвитку суспільства, внаслідок чого можливий помилковий вибір напрямів перспективного розвитку та політико-правової

трансформації; відсутності системності законодавства, порушенні принципів внутрішньої узгодженості, несуперечності, виникненні прогалин і колізій; невідповідність норм закону Конституції; декларативності багатьох законів; низький рівень регламентної дисципліни в законодавчому процесі; недотриманні вимог законодавчої техніки; відсутність санкцій за невиконання закону.

Також, як слушно зауважує Н. Пархоменко, однією з негативних тенденцій у розвитку нормативно-правових актів України є політизація їх змісту як результат панування принципу політичної доцільності, а її переважання перед об'єктивними потребами регулювання суспільних відносин спричиняє розбалансування системи джерел права й загострення виявів правового нігілізму [9, с. 296].

Очевидно, що три перші з названих вище чинників дефектності наших законів і відповідного їм низького престижу в суспільстві, тісно пов'язані між собою. Вони, своєю чергою, мають спільну причину – відсутність в країні, і на державному, і на регіональному рівнях, чіткої установки, спрямованої на забезпечення ефективності у сфері юридичної техніки, що зумовлено відсутністю концептуальної наукової бази політичних, економічних, соціальних і правових реформ, що проводяться в Україні. Безсистемність законодавчої діяльності значною мірою зумовлена незрозумілими уявленнями про необхідну структуру та зміст правового простору. Звідси стихійність появи багатьох законопроектів. Фактично, ні суспільство, ні державний апарат не мають чіткого уявлення про те, які сфери суспільних відносин насамперед потрібно законодавчо регулювати і наскільки. Чи варто в цих умовах сумніватися в тому, що саме сьогодні потреба в Україні в базових системоутворювальних законах істотно зростає. Разом з тим, доводиться констатувати, що в подібній ситуації Верховна Рада, на шкоду законодавчим актам «першорядної» важливості, приймає чимало законів, значення яких для процесу правового регулювання, м'яко кажучи, не настільки очевидне.

Отже, законодавство може бути ефективним регулятором тільки тоді, коли його внутрішня та зовнішня форми будуть відповідати високим стандартам

юридичної технології. Правильне використання засобів і прийомів законодавчої техніки забезпечує точне вираження змісту правових актів, їхню дохідливість і доступність, можливість їх найраціональнішого використання, що з погляду практики має стати правилом для законодавця, а відтак і забезпечення законності та правопорядку в державі.

Література:

1. Шутак І.Д., Онищук І.І. Юридична техніка: навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І.Д. Шутак, І.І. Онищук. – Івано-Франківськ, 2013. – 496 с.
2. Оніщенко Н. М. Гармонізація правової системи України: основні напрями та тенденції // Юридична газета. - № 18/78 від 28 вересня 2006 р.
3. Хворостянкіна А. В. Взаємодія принципів правової визначеності та «гнучкість» права як одна з умов забезпечення правопорядку / / Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри: Тези Міжнар. наук.-практ. конф. - О.: Фенікс, 2008. - С. 87-89.
4. Кравченко М. Г. Основні ознаки та вимоги до якісного закону // Адміністративне право і процес. – 2013. - № 4 (6). – С. 4-17.
5. Шутак І.Д., Онищук І.І. Юридична техніка: навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І.Д. Шутак, І.І. Онищук. – Івано-Франківськ, 2013. – 496 с.
6. Пресняков М. В. Проблема «якісного закону» как требование верховенства права // Гражданин и право. – 2009. - № 12. – С. 43-56.
7. Хворостянкіна А. В. Взаємодія принципів правової визначеності та «гнучкість» права як одна з умов забезпечення правопорядку / / Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри: Тези Міжнар. наук.-практ. конф. — О.: Фенікс, 2008. - С. 87-89.
8. Косович В. Якість нормативно-правових актів України: загальнотеоретична характеристика // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2012. – Випуск 55. – С. 25-27.

9. Пархоменко Н. Законодавство України на сучасному етапі: кількісний та якісний аналіз // Публічне право. – 2012. - № 3 (7). – С. 291-298.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО НОВІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

Легін Л.М.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
факультету № 3 (м. Івано-Франківськ)
Національної академії внутрішніх справ

На необхідність ефективно забезпечувати право осіб знати свої права й обов'язки вказується у Підсумковому документі Віденської зустрічі представників держав – учасниць Ради безпеки і співробітництва в Європі 15 січня 1989 р.

Із цією метою необхідно оприлюднювати, публікувати й робити доступними всі закони, адміністративні правила й процедури, які стосуються прав і основних свобод людини. Важливо щоб населенню й посадовим особам держави було надано достатньо часу для ознайомлення й вивчення нових законів та інших актів нормативного характеру, оскільки їхнє дотримання й виконання залежить від того, наскільки правильно їх розуміють ті, кому вони адресовані. Право на інформацію про нові нормативно-правові акти – одне із загально визнаних міжнародним співтовариством прав людини, яке держава зобов'язана поважати його і сприяти його реалізації [1, с. 26-27].

Як показує зарубіжний досвід, більшістю країн Європи захищається це право громадянина на інформацію про нові нормативно-правові акти. Це можна розглянути на одному із розв'язань спорів у цій сфері, наприклад, рішенні Конституційного Суду Литовської Республіки від 29 жовтня 2003 р.

Справа була порушена за зверненням суду. Він просив провести розслідування чи Постанова Уряду (№ 458) «Про затвердження Методики

розрахунку збитків, завданих природі в результаті порушення природоохоронних законів» від 8 листопада 1991 року, не суперечить з пунктом 2 статті 7, пункт 2 статті 95 Конституції та пунктом 1 статті 8 Закону «Про порядок публікації і набуття чинності законів та інших правових актах Литовської Республіки».

Петиція була заснована на тому, що Постанова Уряду (№ 458) «Про затвердження Методики розрахунку збитків, завданих природі в результаті порушення природоохоронного законодавства захисту» від 8 листопада 1991 року, були опубліковані в офіційному бюлетені *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos IK Vyriausybės Žinios*, але методи розрахунку збитку, нанесеного природі в результаті порушення природоохоронного законодавства щодо охорони, які були невід'ємною складовою частиною зазначеної постанови уряду, не було ні була опублікована разом з вказаною резолюції, ні пізніше. Заявник також вказав, що оспорювана постанова підписав тільки прем'єр-міністр Литовської Республіки, але не підписана відповідним міністром. На думку заявника, манера підписання і опублікування постанови уряду порушувала Конституцію та закон [2].

Конституційний суд постановив, що публікація методи розрахунку збитку, нанесеного природі в результаті порушення природоохоронного законодавства, як складової частини постанови уряду від 8 листопада 1991 року в неофіційному джерелі опублікування правових актів не може вважатися такою, що оприлюднена з дотриманням вимог офіційного та громадського опублікування правових актів, об'єднаних в Конституції, а також конституційній вимозі, що будь-який правовий акт (всі його складові частини) повинні бути опубліковані. Уряд, не публікуючи методику розрахунку збитку, нанесеного природі в результаті порушення природоохоронного законодавства, після набуття чинності Конституції, не виконав свій конституційний обов'язок. Конституційний Суд також зазначив, що вимога закріплена в Конституції, що постанови Уряду мають бути підписані прем'єр-міністром і міністром відповідної галузі має бути застосована до постанов уряду, які були прийняті після набуття чинності Конституції. Конституційний суд постановив, що Постанова Уряду (№ 458) «Про

методи розрахунку збитку, нанесеного природі в результаті порушення природоохоронних законів» від 8 листопада 1991 року порушує пункт 2 статті 7 Конституції, ст. 2 Закону «Про порядок набуття чинності Конституцією Литовської Республіки», і конституційний принцип держави під владою закону.

Конституційний Суд Литовської Республіки констатує, що тільки ті правові акти можуть бути дійсними які:

- ✓ були опубліковані відповідно до вимог офіційного опублікування і гласності, які сконсолідовані в Конституції;
- ✓ відповідають конституційній вимозі, що будь-який правовий акт (всі його складові частини) повинні бути опубліковані;
- ✓ відповідають конституційній вимозі, що правові акти повинні бути опубліковані литовською державною мовою [2].

В іншому випадку, суб'єкт права не буде впевнений, що опубліковано саме той правовий акт, який був прийнятий компетентним органом законотворчості. Тобто, Конституційний Суд Литовської Республіки констатує, що оприлюднення нормативно-правових актів, відповідно до встановленого Конституцією порядку, забезпечує право на інформацію про нові нормативно-правові акти та гарантує що нормативно-правові акти прийняті відповідно до встановлених законом процедур.

Література

1. Дубов И. А. Законодательная инициатива: проблемы и пути совершенствования / И. А. Дубов // Государство и право. – 1993. – № 10. – С. 26–34.
2. Про порядок опублікування правових актів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [ranslate.google.com.ua/translate?hl=uk&sl=en&u=http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1248/summary&prev=search](http://translate.google.com.ua/translate?hl=uk&sl=en&u=http://www.lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1248/summary&prev=search)

СИСТЕМА МЕТОДІВ ПРАВОВОГО МОНІТОРИНГУ

Онищук І. І.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

Розробка механізмів соціального регулювання – основне завдання соціологічних досліджень в праві. Традиційний підхід, коли ефективність розуміється як досягнення соціального результату при дії правильно обраних правових заходів, не враховує найважливішої обставини, що процес застосування норми права сам викликає необхідність додаткових регулювальних дій у відповідь на зміну умов, в яких здійснюється управлінський вплив.

Перспективу вивчення громадської думки не можна пов'язувати тільки з методичною стороною зазначеного питання. Впровадження методів соціологічного дослідження у правовий моніторинг істотно позначиться на якості одержуваних даних і, тим самим, на якості й точності правових прогнозів, що вкрай важливо для вдосконалення законодавства та юридичної техніки.

Політика модернізації сучасної України якісно змінює вимоги, пропоновані до управління взаємовідносинами між владою і суспільством. У подібній ситуації ключовою проблемою стає не тільки зацікавлення обох сторін у постійному діалозі для коригування проведеного політичного курсу, а й спільна розробка інноваційних технологій між-секторного соціального партнерства при реалізації владно-управлінських рішень. В розумінні базових значень політики відбувається перестановка акцентів з характеристики процесу «завоювання» та утримання влади на аналіз узгодження позицій соціальних груп з приводу цілей і завдань публічної сфери, розгляд ресурсного потенціалу та впливу інститутів громадянського суспільства на ефективність політичного управління [2, с. 4].

Загальновизнано, що законотворчість органів державної влади є не що інше, як вивчення потреб і можливостей суспільства в сферах, що підлягають державно-владному регулюванню [4, с. 151].

На думку українських учених О. Зайчука та Н. Оніщенко, моніторинг ефективності регулятивної функції нових правових норм необхідно здійснювати з метою забезпечення верховенства конституційних принципів та норм, належного співвідношення галузей, підгалузей права, інших правових масивів, розробки проблем їх структуризації, пропозицій щодо встановлення офіційної класифікації правових норм та їх співвідношення між собою, процедур запобігання і подолання юридичних колізій, децентралізації правового регулювання у зв'язку з розвитком процесів самоврядування, розчищення правової системи від актів, які втратили силу з прийняттям нової Конституції, та низки законів України, дерегуляції у певних галузях суспільного життя, зміцнення його системних відносин [6, с. 43].

Методологія правового моніторингу – це сукупність способів, методів і засобів, що забезпечують раціональну та ефективну організацію діяльності суб'єктів моніторингу щодо здійснення прогнозу, оцінки ефективності та дієвості нормативно-правових актів і правозастосовної практики. Найважливішими методами правового моніторингу є спостереження, аналіз, синтез і оцінка соціологічної інформації, яка ґрунтується на результатах соціологічних досліджень та ілюструє громадську думку та рівень правової свідомості.

Соціально-правові методи значно відрізняються за своєю природою. Деякі з цих методів, таких як обережність в процесі роздумів про державу або цивільно-правову відповідальність, можна розуміти як принципи, норми, або правила створення правового моніторингу рішень державних органів та процесів їх прийняття. Йдеться про міжнародні механізми попередньої обґрунтованої згоди та попередньої оцінки [7, с. 446].

Повертаючись до питання про «чисто правові методи», слід сказати, що специфіку спеціально-наукових методів нерідко визначають тим, що вони виробляються конкретними науками та використовуються тільки в межах цих наук. Навіть технічно-юридичні методи не є настільки значними, щоб їх можна було вважати й називати особливими правовими методами, а в основі, наприклад, методів тлумачення права лежать логічні методи теоретичного аналізу. Інша

справа, що даний аналіз заснований на нормах права, нормативно-правових актах. Або те ж поняття «порівняння» має не локальний, а глобальний, універсальний характер. Зазначений термін поширюється на всі без винятку сфери діяльності людини, галузі наукового пізнання та навчання. Стосовно державно-правової сфери він володіє специфічними рисами. Подібна специфічність обумовлена природою та іншими особливостями досліджуваної державно-правової матерії [3, с. 37].

Методологія пізнання, вивчення права в цілому й відповідно до соціології права охоплює чотири рівні, кожен з яких являє собою певну сукупність методів: 1) філософські, світоглядні засоби, підходи, методи соціології права (іноді в літературі їх іменують загальними методами наукового дослідження); 2) загальнонаукові методи; 3) спеціальні методи; 4) спеціально-наукові методи дослідження.

Від соціологічних досліджень слід відрізнити соціальні дослідження, які охоплюють більш широке коло явищ і процесів та проводяться в суміжних з соціологією суспільних науках (у політології, правознавстві, демографії тощо) з використанням спеціальної методології та методики. Особливої уваги заслуговують відповідно організаційні питання соціологічного забезпечення законотворчої діяльності. Кожен із зазначених етапів складається зі стадій, які також необхідно забезпечувати соціально-правовими дослідженнями.

За допомогою аналізу документів дослідник бачить багато сторін соціальної дійсності, оскільки документи зазвичай містять багату та ємну інформацію. Документальні джерела надзвичайно різноманітні: від міжнародних угод і законодавчих актів, статистичних даних, посадових інструкцій і звітів організацій, ділових паперів до особистого листування, мемуарів і щоденникових записів. Все це свідчить про те, що основним, центральним поняттям розглянутого методу збору інформації є термін, поняття «документ», оскільки, наприклад, загальноживане значення даного терміну включає в себе, як правило, тільки офіційні тексти і матеріали.

Одним з первинних соціологічних методів учені називають метод спостереження. За процесом спостереження йде аналіз і оцінка об'єкта спостереження. Аналіз даних, отриманих в ході спостереження, спрямований, насамперед, на детальне дослідження, вивчення тих чи інших ознак, властивостей, відносин, виявлених в процесі спостереження, що поступово формує загальне уявлення про спостережуваний об'єкт.

Застосування методу включеного спостереження має певні традиції. У прикладних соціологічних дослідженнях, пов'язаних з аналізом правової поведінки, спостереження використовується для вивчення маргінальних верств населення, кримінальних соціальних груп, об'єднань громадян, що характеризуються девіантною поведінкою. Прикладом такого дослідження може служити робота американського соціолога Вільяма Уайта «Суспільство вуличних кварталів», присвячена опису життя одного з кварталів американського міста, населеного переважно італійськими емігрантами. Здійснюючи спостереження, вчений прожив серед емігрантів три з половиною роки, повністю поділяючи їх спосіб життя. У центрі уваги дослідника перебували процес виникнення рекету, кримінальних груп молоді та інші проблеми. По суті, американський вчений і ввів цей метод спостереження в наукову практику [5, с. 258].

Опитування як метод вивчення соціальної дійсності веде свою історію з кінця XVIII ст. В літературі одним з перших досліджень цього роду стала робота Д. Девіса «Дослідження сімейного бюджету трудящих класів у Англії» (1787 р.). Соціологічні опитування громадської думки в їх сучасному розумінні стали активно проводитися з XX ст. [1, с. 40].

Правовий експеримент – це різновид соціального експерименту, в якому в якості експериментального фактора виступають норми права, що не узгоджуються з вимогами чинного законодавства. В закордонній доктрині та практиці правові експерименти нерідко іменуються законодавчими. Більш точним було б називати їх правотворчими. Законодавчий експеримент являє собою дослідну перевірку ефективності дії експериментальних норм права, які в якості контрольованого експериментального фактора вводяться на певний період в зоні

експерименту, і, які за змістом відступають від чинного закону, а не законодавства в цілому.

Після закінчення правового експерименту необхідно проводити: 1) аналіз практики застосування експериментальних норм; 2) прогноз позитивних результатів і негативних наслідків. У здійсненні всіх зазначених етапів повинна спостерігатися послідовність. Для проведення кожного наступного етапу необхідна реалізація попереднього. Тільки діючи за такою схемою можна звести до мінімуму ймовірність помилок.

Оскільки об'єктом правового регулювання (правозастосування) є суспільні відносини, звужені (конкретизовані) іноді за сферою, територією чи іншою ознакою, то моніторинг процесу правозастосування набуває особливого значення. Крім того, не менше значення для організації моніторингу набувають питання офіційного та неофіційного тлумачення закону.

Література

1. Лапаева В. В. Социология права / В. В. Лапаева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2008. – 336 с.
2. Мордасова Т. А. Общественное участие в политическом управлении : институциональная среда и оценка эффективности : монография / Т. А. Мордасова; под общ. ред. Е. В. Морозовой. – Астрахань : Астраханский государственный университет, Издательский дом «Астраханский университет», 2011. – 185 с.
3. Онищук І. І. Правовий моніторинг: методи соціологічного дослідження / І. І. Онищук // Бюлетень Міністерства юстиції України, 2015. – № 9. – С. 33–40.
4. Правовой мониторинг : актуальные проблемы теории и практики / Под ред. Н. Н. Черногора. – М. : Международный юридический институт, 2010. – 232 с.
5. Степанов О. В. Социология права : учеб. пособие / О.В. Степанов, П. С. Самыгин. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 285 с.

6. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.

7. Vinuales J. E. Legal Techniques for Dealing with Scientific Uncertainty in Environmental Law / J. E. Vinuales // Vanderbilt journal of transnational law. – Nashville. – 2010. – Vol. 43. – P. 438–503.

ТЕХНІКА ЮРИДИЧНОГО ПИСЬМА: ЛОГІКО-ДОГМАТИЧНИЙ ПОРЯДОК

Ганчук О.М.

асистент кафедри правознавства
Економіко-правничого факультету
Буковинського державного
фінансово-економічного університету

Сучасна юридична практика робить значний акцент на письмовому викладі, адже чудової юридичної проникливості навіть укупі з відмінними ораторськими здібностями рідко буває досить. Велика частина часу практикуючого юриста проходить за складанням різних юридичних документів, листів, запитів, заповітів, договорів, статутів та інших документів. Тому логічно, що одна з цілей юридичної освіти – навчити правознавців думати, говорити і писати юридично правильно. В цій діяльності недостатньо одного лише аналізу юридичної ситуації – необхідно ще відповідним чином викласти його результати.

В основі створення юридичних документів, охоплюючи такі компоненти, як юридична мова, структура, визначення термінів, логіка викладення правових норм, чіткість, однозначність і грамотність використання формулювань лежить техніка юридичного письма.

Техніка юридичного письма – це складова юридичних технологій, що виступає як форма юридичного мислення та система професійних юридичних правил, засобів, прийомів і методів, які використовуються для забезпечення письмової побудови, конструктивності та досконалості нормативно-правових

актів; професійне вміння та майстерність написання, пов'язана зі стилем, манерою та способом документального вираження змісту офіційних та інших юридичних документів [2, С. 229].

Розуміння техніки юридичного письма ототожнюється з юридично-догматичним методом. Загальне культурне розуміння техніки юридичного письма як юридичного мистецтва базується на онтологічній схемі. Позитивне право при такому розумінні являє собою, фактично, не що інше, як «стихію», існуючу за своїми внутрішніми законами. Ця «стихія» неминуче виражається в постійному кількісному зростанні масиву ситуативних юридичних норм, який з часом стає фактично незастосовним через свою «непорушність».

Неможливі постанови розбиваються об свою власну нездійсненність, а закони, що суперечать духові часу можуть розраховувати на впертий опір. Придатність права, яку має своїм завданням створити техніка права – суто формального роду. Вона вичерпується питанням: яким чином формальне право має бути влаштоване і утворене, незалежно від його змісту, щоб воно могло, завдяки своєму механізму, спростити, полегшити та забезпечити застосування правових норм до конкретного випадку?

Абсолютизуючи нормативний зв'язок, формальна юриспруденція готує висококваліфікованих фахівців з юридичної техніки, вона розрахована на високу виконавчість, що граничить з автоматизмом і беззвітність правозастосовних дій суб'єкта. Для юристів із такою методологічною засадничою спрямованістю юридичний силогізм – зв'язок норми права з конкретною життєвою ситуацією – завжди даватиме правильний результат. Силогізм, що виходить із конкретної норми, завжди відповідатиме на питання, застосовується норма до тієї або іншої ситуації чи ні. Відповідно до такого методологічного підходу, користуючись відомою цитатою фахівця методології К. Енгіша, застосування права відбувається за допомогою кидання погляду «туди-сюди» – то на норму, то на ситуацію, а також за допомогою такого самого почергового переходу від аргументації, що використовується в ситуації, до аргументації, яка стосується норми [1, С. 5]. При цьому в нескладних для юриста ситуаціях йому неважко

відразу зорієнтуватися, «куди слід глянути», адже асоціативні міркування відразу ж дають достатньо підстав встановити, якщо не відразу ту норму, яка регулює ситуацію, то щонайменше підгалузь чи правовий інститут, до якого належить розшукувана норма. В інших (складніших) ситуаціях виникає необхідність поступового пошуку належної норми в різних інститутах чи її галузях, і відтак юрист, як правило, крок за кроком порівнює обставини ситуації з юридичним складом тієї чи іншої норми. Такий метод пошуку застосовується також при тлумаченні права для знаходження аргументів у міркуваннях, якими обґрунтовується застосування норми. При пошуку належної норми цей метод використовується так: юрист «знає» про наявні норми – їхні юридичні склади, правові наслідки, а також аргументи щодо їх застосування не як про такі, що існують «самі по собі», а з конкретною прив'язкою в межах системи права до галузі, підгалузі й далі – до конкретних статей відповідних законів. Така прив'язка вказує на місце пошуку в межах системи права, у якому, використовуючи як орієнтир ознаки ситуації, що потребує вирішення, слід шукати норми, які її регулюють.

Такий підхід впливає з фактичної передумови, що позитивне право (у широкому сенсі) є не чим іншим, як сукупністю інструментів, що дають можливість тим, хто ними користується, контролювати дійсність, змінюючи її в потрібному напрямі. Право фактично перетворюється на різновид техніки, яка забезпечує людині владу над соціальним світом.

Найважливішими формами існування права виступають раціональність, об'єктивність, позитивність (у розумінні процедурно оформленої, систематично централізованої правотворчості державних структур). Звідси впливають і основні постулати, на яких ґрунтується ортодоксальна позиція практикуючих юристів: право – особливий вид розуму («штучно створений»), а не просто здоровий глузд; тільки юристи – особи, спеціально треновані та практикуючі право, – знають його суть; раціоналізм – логічна нормативізація соціальних процесів, а логіка у своїй основі основний принцип побудови права.

З практичного погляду сьогодні важко уявити кваліфікованого фахівця-правознавця без ґрунтовної логічної підготовки, без певного рівня логічної культури, яка неминуче позначається на його вмінні оперувати правовими поняттями, орієнтуватися в законодавстві, давати тлумачення нормативним актам, оперувати логіко-прагматичними прийомами юридичної аргументації та здійснювати процедури кваліфікації злочинів, керуючись законами несуперечності, виключеного третього й достатньої підстави.

У разі достатності вихідних підстав для однозначного вирішення питання логіка дає змогу «прокласти маршрут» серед заплутаного розмаїття можливих варіантів підстановки значень змінних і побудувати лише одну, несуперечливу відносно загальних форм раціонального мислення, аналітичну гілку. Логічні методи не лише запобігають помилковим юридичним рішенням, а й дають змогу істотно вдосконалити процес їх прийняття, адже аналітичні алгоритми міркування є важливим чинником інтенсифікації інтелектуальної діяльності людини. Логічне моделювання правових проблем допомагає перевести змістовні міркування щодо тієї чи іншої проблеми з неточної природної мови на точну мову логіки. Таким чином, змістовна модель досліджуваної проблеми уточнюється та спрощується, а зміст концепту проблемної ситуації дістає конкретне й чітке вираження.

Література

1. Вюртенбергер Т. Останні тенденції у сфері юридичної методології / Т. Вюртенбергер // Український правовий часопис. – 2004. – № 7 (12). – С. 4-9.
2. Юридична техніка : навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І.Д. Шутак, І.І. Онищук. – Івано-Франківськ, 2013. – 496 с.

ПРАВОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

Чорномаз О.Б.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
адміністративного права та адміністративного процесу
Львівського державного університету внутрішніх справ

Проголошений євроінтеграційний курс України, адаптація вітчизняного законодавства до стандартів ЄС, вихід на міжнародні ринки вимагає вивчення іноземних інструментів правового регулювання, серед яких важливе місце займає судовий прецедент. Необхідність дослідження саме теоретичних засад судового прецеденту продиктована насамперед потребами науки теорії права, яка розробляє фундаментальні основи для вдосконалення вітчизняної правової системи. Проблематика правового прецеденту завжди привертала увагу науковців [1, с. 55].

Питання виникнення та становлення прецеденту як джерела права потребує дослідження оскільки, з'ясування історичних аспектів набуття прецедентом рис повноцінного джерела права дозволить встановити його важливість і необхідність для правових систем, де він ще офіційно не визнається, хоча фактично використовується, як це, зокрема, відбувається в Україні. З цією метою потрібно провести комплексний аналіз теоретико-правових досліджень поняття правовий прецедент у наукових працях учених,

що належать до різних правових сімей, зокрема, до романо-германської та англосаксонської. У цьому контексті важливим є співставлення їх наукових поглядів щодо ролі та місця правового прецеденту серед інших джерел права.

Проблема включення прецеденту в систему джерел права в країнах романо-германської (континентальної) правової сім'ї не нова, дискусії на цю тему ведуться як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних учених. Зокрема, вагомий внесок у розробку цього питання зробили Е. Дженкс, Р. Уолкер, Дж. Бакер, Б. Кардозо та ін.

Серед вітчизняних науковців, які торкалися цих проблем, на окрему увагу заслуговують праці Т. Г. Андрусяка, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, П. М. Рабіновича. Зазначені питання досліджували й російські вчені: Т. В. Апарова, Н. Г. Александров, А. К. Романов, Н. А. Подольская, М. Н. Марченко, Г. І. Муромцев, та ін. Однак, у зв'язку з усе зростаючими в наш час темпами глобалізації світу, вимогами переосмислення традиційних юридичних конструкцій і пошуку нових правових рішень, дане питання потребує повного комплексного аналізу.

Традиційно батьківщиною прецеденту вважається Англія. Саме право цієї країни пов'язується із становленням принципу *stare decisis* (початкові слова латинського вираження *stare decisis et not quetta movera* – стояти на вирішеному і не порушувати встановленого порядку), що свідчить, з одного боку, про визнання прецеденту з боку держави в якості джерела права і, з іншого боку, визначає обов'язковий характер принципу, покладеного в основу рішення, і таким чином додає йому характеру загальнообов'язкового правила поведінки. У зв'язку з цим, для того щоб з'ясувати коли саме прецедент набув рис джерела права, потрібно дослідити становлення і розвиток судової системи Англії [2, с. 11]..

Необхідно відмітити, що «загальне право» і «прецедентне право» – аж ніяк не синонімічні поняття. Дійсно, розвиток загального права нерозривно пов'язане з розвитком судової системи Англії після норманського завоювання, але на початку свого становлення загальне право не було правом прецедентним. Під останнім, як правило, розуміється право, що складається з норм і принципів, створених і застосовуваних суддями в процесі винесення ними рішення, а раннє загальне право, швидше, ближче до звичаєвого. Звичайно, ще зарано говорити про визнання прецеденту типовим (традиційним) джерелом права для країн романо-германської правової сім'ї в цілому і, зокрема, в Україні, але його цілком можна віднести до нетипових (нетрадиційних) джерел права [2, с. 41].

Важливо мати на увазі, що вже давно визнаються і називаються прецедентами показові рішення Європейського Суду з прав людини, юридична сила яких визначена на даний час недостатньо чітко. Разом з тим, учені

відзначають, що «Рішення Європейського Суду з прав людини, що мають прецедентний характер, роблять значний вплив на розвиток національного права європейських держав; ними в повсякденній практиці керуються судові і адміністративні органи держав-учасниць. Члени Ради Європи постійно корегують своє законодавство і адміністративну практику під впливом рішень Суду» [3, с. 200-201].

Учені відзначають, що в країнах англосаксонської правової сім'ї, заснованої на прецедентному праві, суддя, при розгляді останньої за часом справи, зобов'язаний враховувати та керуватися нормами і принципами, створеними при вирішенні попередньої аналогічної справи, в той час як в інших правових системах ці справи є лише матеріалом, який суддя може брати до уваги при винесенні власного рішення.

Однак, незалежно від того, обов'язкове чи формально-рекомендаційне значення мають прецеденти в тій чи іншій країні, ми не можемо нехтувати цим правовим явищем і применшувати його роль серед інших джерел права. В жодній країні світу суд не може відмовитися від розгляду справи під приводом неповноти, неясності або протиріччя діючих законів, причому в цих випадках суд не лише застосовує закон, але й створює нові правові норми на додаток до нього.

Правознавці визнають, що практика і теорія прецеденту в країнах загального права найбільшою мірою відображає складність і багатогранність реального життя; спроби врегулювати законом усі можливі ситуації неминуче приречені на невдачу [4, с. 21]. З цією тезою слід погодитися і визнати, що прецедент реально існує і в країнах континентальної правової сім'ї, нехай з певними особливостями.

Причому в даний час спостерігаються дві взаємопов'язані тенденції: інтервенція закону і законодавчої культури у сферу загального права, з одного боку, і зростання ролі судової діяльності та прецедентної практики в континентальному праві – з іншого. Законодавство і прецеденти є первинними і конкуруючими джерелами права. Кожне з них певною мірою самостійне, хоча прецедент підпорядкований закону в тому сенсі, що закон завжди може його анулювати.

У даний час, як зазначалося, відбувається переосмислення значення прецеденту у правових системах країн романо-германської правової сім'ї, доктрина яких раніше заперечувала саму можливість існування правових норм в іншій формі, крім офіційного нормативного правового акту або санкціонованого положення.

Правовий прецедент є невід'ємним елементом системи джерел права будь-якої країни і виступає в якості певного правового положення, сформульованого в акті відповідного уповноваженого державного органу (суду, органу виконавчої влади, «квазісудового» органу адміністративної юстиції). В процесі вирішення конкретного правового питання за відсутності або при невизначеності його законодавчої регламентації він є правовим орієнтиром при вирішенні наступних однорідних справ [2, с. 43].

Література

1. Квятковська Б.І. Судовий прецедент: деякі теоретичні аспекти / Б.І. Квятковська // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2013 Серія Право. – Випуск 21. – Частина II. Том 1. – С. 52-55.
2. Бондаренко Є.І. Становлення правового прецеденту як джерела права / Є.І. Бондаренко // Правове регулювання економіки. 2012. – № 11-12. – С. 33-44.
3. Богдановская И.Ю. Прецедентное право. – М., 1993. – 365 с.
4. Мартынич Е., Колоколова Э. Прецедентное право: от советской идеологии к международной практике // Российская юстиция. – 1994. – № 12. – С. 21.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ПРИНЦИП НОРМОТВОРЕННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Авакян Т.А.

кандидат політичних наук,
здобувач Національної академії внутрішніх справ

Основоположним засобом високої ефективності правового регулювання суспільних відносин є юридична техніка. В сучасних умовах реформування державної політики у тому числі й у сфері внутрішніх справ, виникає гостра потреба правового удосконалення системи правового регулювання суспільних відносин за допомогою нормативних приписів. Чимала кількість підзаконних актів створюється на відомчому рівні, що зумовлює необхідність детального розгляду юридичної техніки їх створення та упорядкування. Юридична техніка нормотворчості забезпечує якість правового регулювання, а отже, безпосередньо впливає на стан суспільних відносин у сфері внутрішніх справ [3, с. 3].

Як влучно зазначають С. С. Алексєєв та Р. В. Чернолуцький, юридична техніка виражається в певних правилах відповідно до яких вона і використовується. Правильне і доцільне використання технічних засобів і прийомів закріплюється в правилах юридичної техніки, які відносяться до особливого різновиду технічних норм, що стосуються різних галузей правового регулювання, наприклад, сфери внутрішніх справ [2; 6, с. 85]. Погоджуючись із науковою позицією відомого правознавця А. С. Піголкіна, зауважимо, що правила юридичної техніки виробляються насамперед у практичній роботі з підготовки та оформлення правових актів. Вирішальна роль у виробленні правил юридичної техніки належить правовій науці [5, с. 8]. Варто наголосити на тому, що належний рівень реалізації нормативно закріпленої державної політики у сфері внутрішніх справ можна досягнути лише на основі перевірених часом та апробованих практикою наукових рекомендацій.

Державна політика, будучи соціальним явищем та водночас сукупністю різних законодавчих актів, створюваних людьми й спрямованих на врегулювання суспільних відносин, також заснована на певних принципах.

Разом з тим, необхідно зауважити, що поняття принципів права та принципів юридичної техніки не є тотожними. Відтак, у юридичній науковій літературі під принципами права прийнято розуміти основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення права. А, під поняттям принципів застосування правил і засобів законодавчої техніки автори О. Л. Копиленко та О. В. Богачова пропонують розглядати визначальні ідеї, які реалізує законодавець при використанні і дотриманні правил та засобів законодавчої техніки з метою створення і систематизації законів [4], що у свою чергу доводить прагматичність і складність останнього у порівнянні із принципами права. Однак, і тим й іншим притаманна певна схожість у процесі реалізації.

Відтак, на наше переконання, у юридичній науці, незалежно від сфери правового регулювання та галузевої приналежності, існує низка принципів, що є основоположними як у теоретичному так і практичному плані. Зокрема, до них можна віднести верховенство права.

У юридичній енциклопедії верховенство права розуміється, як принцип, що передбачає панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні правової держави [7, с. 341]. Цей принцип має довгу і повчальну історію, що була започаткована, ще давньогрецькими вченими, такими як Платон та Арістотель.

Перетворення принципу верховенства права у реальність, забезпечення гармонійного вираження у правових нормах об'єктивних потреб суспільного розвитку є найвищою метою нормотворчості, діяльності, що полягає у формуванні, систематизації, прийнятті та оприлюдненні нормативно-правових актів.

Поділяючи наукові погляди Р. В. Чернолуцького, зауважимо, що зазначений принцип фактично носить абсолютний характер – і тому адресується невизначеному колу неперсоніфікованих суб'єктів, тобто усім суб'єктам права однаково [6, с 86]. Саме тому, реалізуючи державну політику у сфері внутрішніх

справ варто врахувати, що вона буде поширюватися не тільки на певних суб'єктів права (державних органів влади), але й на усе коло пересічних громадян, оскільки вони будуть підпадати під загальнобов'язковість її норм.

Грунтуючись на багатовікових теоретичних позиціях принцип верховенства права був зафіксований у частині 1 ст. 8 Конституції України, яка закріплює, що: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права» [1, ст. 8]. Тобто, поряд з іншими конституційними засадами, він має визначати умови життєдіяльності усього соціального організму, зокрема порядок створення, існування і функціонування органів державної і муніципальної влади, органів внутрішніх справ, громадських організацій, соціальних спільностей, відношення до них, а також між собою окремих громадян, тощо. Саме завдяки цьому він має модифікуватися у різних сферах функціонування держави і права, наприклад, у правоутворенні, правореалізації, правоохороні.

Отже, підбиваючи підсумок вищезазначеному, констатуємо, що принципи права, принципи юридичної техніки виконують функцію фундаменталізації у правовому регулюванні суспільних відносин, в тому числі й відносин, що розвиваються та функціонують у сфері внутрішніх справ. Враховуючи специфіку цієї сфери, яка характеризується особливостями правоохоронного характеру, постає завдання забезпечення високої якості нормативного матеріалу, як підґрунтя, що підлягає практичному застосуванню органами державної влади. Його вирішення багато в чому залежить від якості нормопроектної діяльності компетентних суб'єктів, зокрема від правильної інтерпретації та відповідного втілення у нормативні тексти принципів права, серед яких принцип верховенства права є провідним, всеохоплюючим.

Як свідчить практика європейських країн, аналіз діяльності Європейського суду з прав людини, принцип верховенства права залишається одним із основоположних та системо утворюючих принципів як на рівні теорії, так і на рівні практики реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України : за станом на 6 жовт. 2013 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Алексеев С. С. Теория права / Алексеев С. С. — М. : Бек, 1995. — 320 с.
3. Дзюбенко О. Юридична техніка відомчої нормотворчості в Україні: моног. / О. Дзюбенко. — К.: НікаНова, 2012. — 282 с.
4. Курс лекцій з питань законотворчості: Навчальний посібник/ За ред. О. Л. Копиленка, О. В. Богачової. — К.: «МП Леся», 2011. — С. 285.
5. Пиголкин А.С. Теоретические проблемы правотворческой деятельности в СССР: Автореф. дис. ... д.ю.н./ А. С. Пиголкин. — М., 1972. — С. 20.
6. Чернолуцкий Р. В. Принципы юридической (законодавчої) техники та їх роль і значення в законопроектній діяльності / Р. В. Чернолуцкий. // «Молодий вчений». — 2014. — №8. — С. 85 – 88.
7. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К.: „Укр. енцикл.”, 1998. — Т. 1: А-Г. С. 341.

ЯКІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕХНІКИ СУДОВОГО ПИСЬМА

Гураленко Н.А.

кандидат юридичних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Успішне вирішення проблем права неможливе без дослідження особливостей, розкриття змісту категоріального апарату. Чіткість розуміння права починається лише тоді, коли йдеться про конструювання понять і виявлення специфіки застосування вже наявних. Реалії сучасного суспільного й державного розвитку зумовлюють необхідність створення єдиного несуперечливого

термінологічного апарату, а також вироблення базових вимог написання правових актів для їх однакового застосування фахівцями-юристами. Ці міркування стають визначальними у питаннях структурування судового рішення, визначення його обсягу, чистоти стилю та мови. Згідно із найпоширенішим уявленням зміст судового рішення повинен складатись із таких частин:

вступної (вміщує в собі відомості про найменування документу; найменування суду; форму судового засідання; склад суду; прізвище секретаря судового засідання; прокурора; найменування сторін; осіб, які брали участь у розгляді справи; представників громадськості),

описової (вміщує вказівку на обставини справи; зміст вимог позивача, їх обґрунтування; заперечення відповідача або подання зустрічної позовної заяви, її зміст; реакцію осіб, які беруть участь у розгляді справи на заявлені позовні вимоги та реакцію на заявлені позовні вимоги суду),

мотивувальної (вміщує вказівку на обставини справи, встановлені судом; докази, відхилені та визнані, все чим керувався суд),

резолютивної (вміщує конкретну відповідь щодо вирішення судом поставлених перед ним питань).

Характеризуючи структурованість судового рішення як одну із ознак його якості, за вдалим висловом А. Аарніо слід враховувати, що «сучасне суспільство не очікує рішень, базованих лише на формальних владних повноваженнях, воно очікує на обґрунтування» [1, С. 161]. Виклад підстав прийняття рішення не лише полегшує розуміння та сприяє визнанню сторонами суті рішення, але, насамперед, є гарантією проти свавілля. По-перше, це зобов'язує суддю дати відповідь на аргументи сторін та вказати на доводи, що лежать в основі рішення й забезпечують його прав осудність, а по-друге, це дає можливість суспільству зрозуміти, яким чином функціонує судова система.

Невід'ємною складовою якісного судового рішення та свідченням професійної майстерності судді є «акуратність» мовного викладу. Оскільки судові рішення є документом суспільної ваги, важливим є правильний опис усіх фактів і деталей, вживання усіх слів у їхньому правильному значенні, відсутність

описок та неточностей. Допущені суддею помилки формуватимуть думку не лише про професійність окремого судді, але і про якість судочинства загалом. При цьому документально оформлюючи результат вирішення спору, суддя неминуче зіштовхується із суперечністю, яка виникає при виборі стилю викладення визначеної юридичної ситуації з позиції використання мовно-сміслових прийомів, а саме між ясністю (зрозумілістю, простотою – ясністю для неюрислів) і точністю (професіональністю) викладення юридичної ситуації.

На можливість *виникнення протиріч між ясністю й точністю юридичного документа* загалом (тобто й нормативного, й індивідуального характеру) звертала увагу Т. Кашаніна, указуючи, що вчені-юристи пропонують надавати перевагу точності, оскільки без неї документ втрачає свою визначеність і створюються умови для його суперечливого тлумачення [2, С. 135]. Відтак, питання про обґрунтованість пріоритетності точності над ясністю стосовно оформлення юридичної ситуації в судовому рішенні не може бути вирішеним настільки однозначно. Останнє зумовлюється тим, що адресатами судового рішення виступають задіяні у справі особи, які, як правило, до професійних юристів не належать. Тому рішення суду має бути не тільки законним, обґрунтованим і мотивованим, а й переконливо ясным саме для тих осіб, щодо яких воно винесено. Забезпечення ясності мови правосуддя досягається насамперед за рахунок грамотного й доступного викладу ухвалених судових актів. У судовому акті необхідно використовувати тільки найбільш прості й зрозумілі терміни, відомі та широкоживані звороти, такі, що легко сприймаються, по можливості короткі фрази. Не можна переобтяжувати тексти судових актів складними граматичними конструкціями, зокрема, дієприкметниковими й дієприслівниковими зворотами, складнопідрядними реченнями, особливо якщо одні підрядні речення включаються в інші, утворюючи кілька ярусів граматичного підпорядкування, невиправдано створювати довгі ланцюги відмінкових форм. Інакше, недостатня зрозумілість і, як наслідок, непереконливість судового рішення для адресатів призводить до небажання його виконувати, зниження авторитету державного

органу, а головне – до сумніву щодо справедливості даного рішення, і відповідно, до збільшення кількості оскаржених судових постанов.

З іншого боку, оформляючи в той чи інший спосіб юридичну ситуацію, суд підсвідомо оцінює можливість скасування прийнятого ним рішення вищою інстанцією, що з неминучістю зумовлює необхідність точного, недвозначного, чіткого й конкретного оформлення юридичної ситуації. У процесуальній документації суду термінологізація права неминуча та обов'язкова, адже специфіка застосування право-норм вимагає перетворення слів живого мовлення, що побутує в соціумі, на правові терміни, що «обслуговують» виключно сферу правовідносин, відтворюють чітко окреслені специфічні аспекти права. Типову позицію обґрунтовує й виправдовує О. Олійник. Аналізуючи питання герменевтичного опредмечення нормативно-правових тестів, правник робить висновок, що «через герменевтичний механізм можна забезпечити ефективне правозастосування, яке є можливим лише завдяки чіткій відповідності змісту закону описуваним у ньому суспільним відносинам, що ним регулюються» [3, с. 69].

Констатуючи вищезазначене виникає ситуація замкнутого кола: чим менш переконливе й зрозуміле судове рішення для його адресатів (сторін та інших осіб, що беруть участь у справі), тим більша ймовірність виникнення сумнівів у його справедливості й оскарженні. Водночас чим ясніше й простіше складене судове рішення, тим більша ймовірність можливості виникнення сумнівів з приводу окремих його положень у вищій інстанції. Спроба одночасного поєднання вимог ясності і точності при написанні судового рішення складно реалізується у судовій практиці, а тому питання виходу з даної суперечки щоразу поставатиме перед представниками Феміди в процесі їх професійної діяльності.

Література

1. Бути суддею : практичний посібник / Л. Денисенко, О. Сироїд, І. Фадєєва, О. Шаповалова; від. ред. О. Сироїд. – Київ, 2015. – 216 с.

2. Кашанина Т. Юридическая техника : науч. пособие / Т.В. Кашанина. – М. : Норма : Инфра-М, 2011. – 496 с.
3. Олійник О. Мова законодавства / О. Олійник // Вісник Академії прокуратури України. – 2006. – № 1. – С. 69–71.

СЕКЦІЯ 1. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У ГАЛУЗЯХ ПРАВА

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС ПЕРЕВІРКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ

Дроздова І.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративних та цивільно-правових дисциплін
факультету № 3 (м. Івано-Франківськ)
Національної академії внутрішніх справ

Аналіз міжнародних практик засвідчує, що у світі, з метою перевірки доброчесності посадових осіб, поліграфні обстеження проводяться більш ніж у 70 країнах світу. Найбільш активно використовується поліграф у США, де кількість кадрових перевірок перевищує 4 млн на рік. Широко використовується поліграф у Канаді, Мексиці, Ізраїлі, Японії, Південній Кореї, Польщі, Чехії, Словаччині, Туреччині та в Україні [1].

Проблеми, що обговорюються науковцями, стосуються в більшості площини кримінального процесуального законодавства. Однак, як свідчить юридична практика, на сьогоднішній день проблемними залишатимуться також питання регламентації юридичного статусу поліграфу при вирішенні кадрових і трудових питань, порушення права на конфіденційність інформації, дотримання прав людини та недопущення законності під час поліграфічного обстеження та ін. Особливої актуальності проблема застосування поліграфів набула з моменту

прийняття від 14.10.2014 № 1699-VII Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» [2]. Одним із стратегічних напрямків визначено створення доброчесної публічної служби, для реалізації якого має бути прийнятий закон про проведення перевірок публічних службовців на доброчесність. Перевірка на доброчесність передбачатиме комплекс заходів, в тому числі і застосування поліграфного тестування.

Сьогодні використання поліграфів у діяльності правоохоронних органів регламентується відомчими нормативними актами. Зокрема, в системі МВС України застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом затверджено відомчим наказом від 28.07.2004 № 842 «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України» [3]. Відомча інструкція визначає основні напрямки, принципи та умови використання поліграфів у процесі професійно-психологічного відбору кандидатів на службу і навчання, під час кадрових перевірок та проведення службових розслідувань. Аналіз інформації, отриманої від людини за допомогою поліграфа, дає змогу отримати інформацію про сутність людини, яка зазвичай приховується. Опитування проводиться у формі скринінгової перевірки кандидатів на службу (навчання), а також службових перевірок персоналу з метою підвищення ефективності діяльності органів і підрозділів, психологічної надійності, зміцнення дисципліни і законності, запобігання негативним явищам серед особового складу органів внутрішніх справ України.

Державна фіскальна служба використовує поліграф на підставі відомчої Інструкції щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі Міністерства доходів і зборів України, затвердженої наказом Міністерства доходів і зборів України від 02.08.2013 № 329, у сфері оперативно-розшукової діяльності (для звужування кола підозрюваних та ймовірно причетних осіб до події, що перевіряється; виявлення можливості причетності особи, що допитується, до планування, підготовки або вчинення правопорушення; оцінювання правдивості

свідчень, наданих особою; одержання інформації орієнтувального характеру про підготовку або вчинення правопорушень, щодо напрямів здобуття доказів; отримання ймовірної та орієнтувальної інформації про механізм і спосіб здійснення правопорушення; визначення оперативно-слідчих версій та проведення першочергових оперативно-розшукових заходів для виявлення, розкриття та припинення правопорушень); перевірки кандидатів в процесі вирішення питань щодо прийому особи на службу (встановлення анкетних даних, що приховуються або викривлені; наявності алкогольної або наркотичної залежності; проявів девіантної поведінки та їх особливості; конфліктні зони особистості, схильність до суїциду; прихованих мотивів вступу (переходу, поновлення) на службу (роботу), навчання; кримінального минулого, зв'язків з засудженими раніше особами); під час проведення службових розслідувань та перевірок, профілактичних заходів (для отримання інформації про правдивість відомостей, що надаються особою при проведенні службових розслідувань та перевірок; наміри або підготовку до вчинення корупційних та інших протиправних дій з боку працівників; наявності небезпеки, незаконних посягань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків, для визначення необхідних заходів щодо захисту працівника; можливе розголошення працівником відомостей, що містять державну таємницю, службову або конфіденційну інформацію).

У США перевірка державних службовців визначається місцем роботи і займаною посадою. Обов'язковим перевіркам на поліграфі підлягатимуть особи, які працюють в розвідці, контррозвідці, службовців агентств національної безпеки, персонал, що обслуговує Міністерство оборони і об'єкти атомної промисловості і енергетики, членів федерального уряду, адміністрації, співробітників органів самоврядування та їх підрозділів [1].

Таким чином, застосування поліграфу є ефективним засобом перевірки посадових осіб на добросовісність. Але при умові неухильного і точного дотримання прав людини під час обстеження. Тому здійснення такої перевірки

має бути регламентовано виключно законодавчим актом. Змістом такого закону мають бути положення, які визначатимуть :

- принципи та організаційно-правові засади застосування поліграфу в усіх можливих провадженнях (цивільно-правовому, адміністративному, оперативно-розшуковому, кримінально-процесуальному тощо);

- категорії посад, які вимагатимуть поліграфічного тестування (наприклад, члени Національного агентства з питань запобігання корупції);

- права особи, яка підлягатиме дослідженню, та обмеження щодо його застосування;

- умови проведення поліграфічного тестування;

- повноваження правоохоронних органів щодо застосування поліграфу (в тому числі під час перевірок посадовців на добросовісність);

- повноваження поліграфологів, умови щодо отримання дозволу на провадження обстеження відповідно до міжнародних стандартів, вимог до кваліфікації фахівців;

- відповідальність за порушення прав людини та недотримання законності під час детекції.

Література

1. Правові норми застосування поліграфу в різних країнах [Електронний ресурс] : Сайт Агенства детекції брехні та кадрової безпеки «Справедливість». - Режим доступу : <http://www.polygraph-spravedlyvist.org.ua>.

2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII. - Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

3. Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України МВС України від 28.07.2004 № 842. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1365-04>.

4. Про використання поліграфів у діяльності Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органів [Електронний ресурс] : наказ Міністерства доходів і зборів України від 02.08.2013 № 329. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1748-13>

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ СИСТЕМНОГО ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА В СУДОВОМУ ПРАВОЗАСТОСУВАННІ

Косцова І.П.

суддя Одеського апеляційного суду,
аспірант Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

Системне тлумачення покликане вирішувати завдання, спрямовані на досягнення загальноправової мети. Функції системного тлумачення повинні, насамперед, переломлюватися крізь призму функцій всього права, а в межах галузей права – крізь призму функцій відповідної галузі права та її інститутів.

Як стверджує І. Онищук, будь-яке конкретне явище поряд з притаманними йому специфічними ознаками як частинка, один із проявів матеріальної дійсності характеризується певною сукупністю загальних рис, ознак. При розкладанні цілого на частини використовуються філософські категорії «елемент», «зв'язок», «функція», «система» [4, с. 64].

Функціональне призначення системного тлумачення норм права виражається в тому, що воно є специфічним елементом механізму правового регулювання. У цій якості служить особливим засобом досягнення загальної мети правового регулювання. Бувши елементом механізму правового регулювання, системне тлумачення розширює межі розсуду суддів та істотно знижує ступінь потенційної невизначеності та недостатності правового регулювання суспільних відносин.

Сутність системного тлумачення норм права проявляється в його функціях. Функції є суттєвими інструментами наукового пізнання. Як відзначила Є.

Николайчук, «функція» є пізнавальним образом явищ і процесів, виступає як продукт мислення, як «перероблення споглядання і уявлень в поняття [3, с. 81].

Основне функціональне призначення системного методу тлумачення, яке проявляється в низці конкретних функцій.

1. Регулятивна функція. Дослідження регулятивної функції системного тлумачення дозволяє провести належну оцінку більшості питань, які закономірно постають при дослідженні цього досить складного процесу пізнання правової дійсності. Регулятивна функція є притаманною об'єктивному праву властивістю. Однак вона має специфічний прояв в окремих правових галузях. Приміром, у цивільному праві ця специфіка полягає в її здатності чинити правовий вплив на різні сфери суспільного життя в цілях забезпечення балансу приватноправових і публічних інтересів.

Регулятивна функція найкращим чином проявляє ефективність досліджуваного методу тлумачення, оскільки спрямована на забезпечення законодавчої економії. Поєднання різних прийомів тлумачення в рамках системного методу тлумачення має бути в такому співвідношенні, щоб при інтерпретації можна було врахувати особливості різного роду цивільних відносин.

2. Охоронну функцію системного методу тлумачення визначають як напрямок юридичного впливу його прийомів і способів, які спрямовані на приведення в колишній нормальний стан суспільних відносин, запобігання та усунення небезпеки для наявного правопорядку в цілому. Охоронна функція системного методу тлумачення виявляється в його здатності охороняти інтереси суб'єктів правовідносин.

3. Системоутворююча функція. Впорядкованість норм та інших елементів системи права має ієрархічну природу виникнення та різні напрямки у забезпеченні правового регулювання, що, в свою чергу, дозволяє говорити про різні системоутворюючі ознаки, зв'язки та відносини. Зміст даної функції системного тлумачення норм права складають функціональні зв'язки між різними

нормами права, зокрема: 1) ієрархічні зв'язки; 2) структурні зв'язки; 3) функціональні зв'язки.

Сутність системоутворюючої функції системного методу тлумачення полягає: – в гармонізації різноспрямованих інтересів всіх суб'єктів права на основі ціннісних орієнтирів; – в усуненні суперечностей між абстрактністю, формалізмом і конкретністю об'єктивного права та різноманітням суспільного життя, нормативною основою якого слугують норми права, що утворюють складну багаторівневу ієрархічну систему.

Нормативно-правовий акт повинен являти собою єдиний і монолітний механізм, що має цілком певні цілі і загальну функціональну спрямованість на регулювання певного комплексу соціальних відносин і надання їм певного спрямування.

Ця визначеність предмета правового регулювання є найкращою гарантією логічного єдності, внутрішньої системності нормативно-правового акта, оскільки обумовлює єдиний і цілісний характер його функціонального призначення. Всі його структурні елементи підпорядковані єдиній меті – упорядкування строго певного суспільного відношення. Цим забезпечується не тільки логічна системність і логічне єдність конкретного закону чи підзаконного акту. Таким чином забезпечується єдність і системність усієї системи законодавства. В даній системі кожен нормативно-правовий акт займає своє певне ієрархічне становище, у кожного з них своє суворо визначене функціональне призначення.

4. Аксіологічна функція системного тлумачення полягає у виявленні та характеристиці ідейно-мотиваційного аспекту норми, яка інтерпретується. Під час системного тлумачення норми права також проходять через фільтр правосвідомості інтерпретатора. Одночасно вважаємо, що правосвідомість особи, яка здійснює тлумачення норми права, хоча й відіграє певну роль, але не є вирішальною. Осмислюючи соціальну реальність з допомогою правового мислення, людина створює свій суб'єктивний образ права. Як справедливо зазначає Т. Долголенко, суб'єкт тлумачення включений в процес, визначає його

послідовність, вибирає способи, прийоми та методи дослідження, однак, мета даної роботи лежить за межами суб'єктивних характеристик [2, с. 8].

Людська психіка і правосвідомість зокрема існують і розвиваються за об'єктивними законами, що ще раз підтверджує тісний зв'язок суб'єктивного і об'єктивного начала. Таким чином, сутнісними характеристиками системного методу тлумачення в аспекті виконуваної ним аксіологічної функції є діалектичний зв'язок об'єктивних (змістовних, семантичних) і суб'єктивних почав. Системне тлумачення переважно є продуктом суб'єктивного погляду інтерпретатора. Під час тлумачення оцінюється певне явище не тільки на основі методики тлумачення, а також виходячи з конкретних умов правозастосовної ситуації, історичних обставин, в яких застосовується норма права [3, с. 89].

5. Гносеологічна функція системного методу тлумачення має доктринальну та практичну цінність. Представники емпіричного напрямку філософії права запропонували брати за основу правових рішень факти реального життя. Водночас, філософський структуралізм актуалізував тему правової мови [1, с. 6].

Пізнавальна цінність системного методу полягає в можливості поєднання об'єктивних і суб'єктивних компонентів у його змісті. За допомогою вказаного поєднання здійснюється:

- 1) загальне уявлення про досліджувану сферу явищ у їх різноманітті;
- 2) характеристика окремого предмета із вибраного кола явищ;
- 3) виявлення співвідношення окремих явищ та встановлення закономірностей такого співвідношення;
- 4) прогнозування головних напрямів розвитку явищ, що перебувають на стадії становлення [3, с. 92].

6. Дидактико-методологічна функція системного тлумачення, полягає у демонстрації складності, ієрархічності, суперечливості та динамізму засвоєння й тлумачення норм права. Пізнавальний простір у дидактиці має навчальну демонстраційну спрямованість окремих способів і методів системного тлумачення. За допомогою їх правильного застосування досягається ефект тлумачення і конкретизації норм права [1, с. 7].

Особливого значення набуває дидактична функція системного методу тлумачення та її аналітична, критична, конструктивно-прогностична підфункції.

З урахуванням викладеного представляється можливим розглядати функції системного методу тлумачення як специфічний результат впливу його прийомів і методів на норми права. Таким чином, термін «функція» набуває більш конкретного змісту та значення стосовно до досліджуваного нами явища. Пропонується виокремити основні функції системного методу тлумачення: регулятивну, охоронну, системоутворюючу, аксеологічну, гносеологічну та дидактико-методологічну.

Література

1. Борисов А. И. Синтез мировоззренческого и научного познания в современном правопонимании: Автореф. ... канд. филозоф. наук / А. И. Борисов. – Киров, 2009. – 23 с.
2. Долголенко Т. Н. Аксиологический и формально-юридический смысл толкования права : Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / Т. Н. Долголенко. – Казань, 2012. – 26 с.
3. Николайчук Е. С. Системное толкование норм гражданского права [Текст] : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Николайчук Елена Сергеевна. – Краснодар : ЧОУ ВПО «Институт международного права, экономики, гуманитарных наук и управления имени К. В. Россинского», 2014. – 192 с.
4. Онищук І. І. Теоретична й прикладна сутність функцій правового моніторингу / І. І. Онищук // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2015. – Серія право. – Вип. 32. – Т. 1. – С. 64–67.

ДЛЯ ПОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК